

Prepoved približevanja kot policijsko varnostno pooblastilo za preprečevanje nasilja v družini

Miroslav Žaberl*
Špela Šuštar**

Prepoved približevanja določenemu kraju oziroma osebi je novo policijsko varnostno pooblastilo, ki ga je uzakonila novela zakona o policiji. Pooblastilo, ki je namenjeno učinkovitejšemu odzivu policije in ostalih organov za preprečevanje nasilja v družini, pomeni tudi globlje posege v določene svoboščine in pravice domnevnega nasilneža. O potrebnosti in smiselnosti uzakonitve takšnega pooblastila obstajajo v strokovni in laični javnosti različna mnenja. Z analizo oblik nasilja v družini ter delnim statističnim pregledom policijskih ukrepov za preprečevanje nasilja v družini sta v prispevku prikazana obseg in vrsta problema. Z analizo normativnega nastajanja novega pooblastilnega instituta, kritično analizo zakonskega besedila ter primerjalno-pravnim pregledom pa so v prispevku prikazani normativni in dejanski problemi ter nakazane nekatere rešitve teh problemov.

Ključne besede: družinsko življenje, nasilje v družini, ukrepanje policije, tuje izkušnje, prepoved približevanja.

UDK: 316.647.3: 347.61 + 343.263.7

1. Namesto uvoda – družinsko življenje skozi prizmo pravnih aktov

Prvih korakov, besed, vzorcev, načel in vrednot se otrok nauči v družini, v tej temeljni družbeni celici, ki z družbenim razvojem postaja vedno bolj tudi normativno urejena in nadzorovana. Funkcije tradicionalne družine so v imenu sodobnega načina življenja bistveno omejene oziroma jih je prevzela država. Nekoč je družina zadostovala sama sebi, opravljala je funkcijo proizvodnje in potrošnje, danes pa le še porabe, čeprav delo žensk, ki ostajajo doma in skrbijo za dom in družino, ni zanamljivo in neproduktivno. Poleg pomembnih gospodarskih in ekonomskih družbenih nalog prevzema država tudi vzgojno, izobraževalno, skrbstveno, zaposlitveno in druge naloge.

Ker je država odgovorna za urejeno družbeno življenje, posega tudi v razmerja v družini. Pravno ureja družinske odnose z določanjem pravil in vrednot, ki naj jih zasledujejo posamezniki, če hočejo biti deležni njenega varovanja. Ustava RS v 53. členu določa, da zakon¹ ureja zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej in v zunajzakonski skupnosti. Zakon ureja pogoje za sklenitev in veljavnost zakonske zveze ter zunajzakonske skupnosti; medsebojna pravna razmerja med zakonci in zunajzakonskimi partnerji; prenehanje zakonske zveze; razmerje med zakonci in zunajzakonskimi partnerji ter razmerje

staršev do otrok po prenehanju zakonske zveze in zunajzakonske skupnosti; razmerja med starši in otroki; posvojitev, rejništvo in skrbništvo.² Po ZZZDR je družina življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo.³ Tudi kazenski zakonik iz 1999. leta pozna pojem družine, vendar ga ne opredeljuje. V 299. členu predpisuje kazen zoper storilca kaznivega dejanja nasilništva.⁴

Dopolnilo k sistemski ureditvi družinskopravnih razmerij pomenijo tudi drugi predpisi predvsem s področij; kot so: kazenskopravno varstvo, socialno varstvo, vzgoja in izobraževanje, zdravstvo, stanovanjska politika, davčna politika. V prihodnje bi veljalo v sodelovanju s pravno in strokovno javnostjo sestaviti sistemski zakon, ki bi družinske zadeve strnil v eno samo celoto.

Vsekakor mora država pri urejanju družinskih razmerij oziroma poseganju vanje upoštevati oba vidika pravice do spoštovanja družinskega življenja; pozitivni vidik – poseg v pravico je dovoljen le zaradi varstva katere od drugih temeljnih pravic posameznika ali zaradi uveljavljanja katerega od ustavnih načel

² Komentar Ustave RS, stran 566.

³ Slovenska zakonodaja določa kot pogoj za nastanek družine prav otroka oz. zahteva razmerje otrok – starši. Potemtakem za družino ne moremo šteti skupnost dveh odraslih (zakonske ali izvenzakonske skupnosti), ki se odločita, da ne bosta imela otrok!? Za pojem družine pa zadostuje, da otrok živi z enim roditeljem ali posvojiteljem, ni pa nujno da gre za življenjsko skupnost otroka in obeh staršev.

⁴ »Kdor drugega hudo žali, z njim grdo ravna, mu dela nasilje ali ogroža njegovo varnost in s tem v javnosti ali v družini povzroči ogroženost, zgražanje ali ...«

* Miroslav Žaberl, univ. dipl. pravnik, Ministrstvo za notranje zadeve, Štefanova 2, 1000 Ljubljana

** Špela Šuštar, diplomirana varstvoslovka, Ljubljana

¹ Temeljni zakon, ki ureja družinskopravna razmerja je Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZDR) iz leta 1976, noveliran pa v letih 1989 in 2001.

ob upoštevanju načela sorazmernosti, ter negativni vidik – s pravno ureditvijo družinskih odnosov in posebnim varstvom družine, materinstva in očetovstva mora zakonodajalec olajšati vzpostavitev družinskega življenja njenim članom.

V prispevku sta zato poudarjena oba vidika. Razpravljamo o dopustnosti ravnanja države, predvsem njenega represivnega dela – policije, da posega v razmerja v družini. In na drugi strani razpravljamo o dolžnosti države, predvsem njenega izvršilnega dela – policije, da zagotovi varno in nemoteno družinsko življenje s poudarkom na zaščiti šibkejšega – žrtve. V prispevku poskušamo dokazati tezo, da je policija z veljavnimi pooblastili premalo učinkovita pri preprečevanju družinskega nasilja in da bo z uvedbo novega pooblastilnega instituta – prepovedi približevanja – lahko učinkovitejša. Poleg analize pozitivnopравnih predpisov, analize izvedenih policijskih ukrepov ter primerjalnopravne analize poskušamo to trditev dokazati tudi s kritično normativno analizo novega pooblastilnega instituta.

2. Oblike nasilja v družini

Najpogostejša in najstarejša pojavna oblika družinskega nasilja je nasilje med partnerjema. Kriminologija in viktimologija odkrivata in raziskujeta tudi druge skrite oblike družinskega nasilja. Nasilje, katerega žrtve so otroci, povzročajo starši, še pogosteje pa otroci-sorojenci. Ker je v družbi in stroki splošno sprejeto dejstvo, da je takšno nasilje normalen pojav v procesu odraščanja in vzgoje, je ta pojav izrazito neraziskan.⁵

Ena najbolj prikritih oblik družinskega nasilja, je nasilje otrok – adolescentov nad starši.⁶ Znani so tudi primeri nasilja odras-

⁵ V ameriških primerjalnih raziskavah so ugotovili, da so otroci najbolj nasilni člani ameriških družin. Zelo visoka stopnja nasilja je prav med sorojenci, ki posnemajo in potencirajo vedenjske vzorce staršev. Nasilje med otroki je bolj verjetno posledica slabega ravnanja z njimi kot pa nasilja med partnerjema. Velik pomen so raziskovalci pripisovali mediatorju (staršem), ki posreduje v konfliktu med otrokoma. Ko starši podprejo šibkejšega otroka, pogosto takšno ravnanje vzpodbudi nadaljnje agresivno vedenje nasilneža, kaznovanje močnejšega otroka pa njegovo pogostejšo napadalnost. Pogosteje starši kaznujejo starejše otroke zaradi preprirov in telesnih obračunavanj ter fante zaradi nasilnega vedenja. V Sloveniji pa se kot vse bolj problematično kaže nasilje v osnovnošolskih organizacijah. Na to temo je Ministrstvo za notranje zadeve v letu 2003 organiziralo tudi medresorski strokovni posvet.

⁶ Pogosta oblika nasilja je psihično nasilje, ko otroci grozijo ali izsiljujejo starše, da bi dosegli različne ugodnosti ali da bi se izognili disciplinskim ali vzgojnim ukrepom. Zakriti ostajajo primeri telesnega nasilja zaradi sramu ali strahu staršev pred javnostjo, občutkov krivde, tesnobe. Uboj kot skrajna oblika nasilja je posledica dolgotrajnega in krutega trpinčenja in različnih oblik zlorab.

lih oseb nad lastnimi starši. Gre za takoimenovan pojav »zlorabe ostarelih«.⁷ Večina starejših živi v domačem okolju (95 %), kjer so največkrat zaradi slabšega telesnega in duševnega stanja odvisni od pomoči in skrbi sorodnikov, predvsem svojih hčera in sinov. Po raziskavah sodeč so starejši družinski člani žrtve vseh oblik nasilja (telesnega, duševnega in ekonomskega), dodatno pa so žrtve raznih finančnih manipulacij, zanemarjanja in medicinske zlorabe z zdravili. Značilna je visoka stopnja neprijavljanja, ker žrtve o nasilju težko govorijo, saj se bojijo povračilnih ukrepov ali celo groženj z nasilno oddajo v dom ostarelih. Med starejšimi žrtvami in storilci prevladujejo ženske. Pomembna povezava je med tovrstnim nasiljem in med nasiljem nad otroki. Maščevanje zlorabljenih otrok nad starši ali reakcije na strese v otroštvu sta možni razlagi po principu socialnega učenja.

Trdno zakoreninjene mite o edinole nasilnem moškem in ženski žrtvi izpodrivajo ugotovitve o nasilju žensk nad partnerjem. Sicer redki, a ne nezanemarljivi primeri kažejo na ta problem. Sindrom pretepenega moža se je razvil v ZDA konec sedemdesetih let. Čeprav dokazujejo dokaj podobno stopnjo nasilja pri moških in ženskah, ne pozabimo na različno moč in zato tudi na resnost prizadejanih poškodb, ki je pri ženskem nasilju telesno manj boleče, a zato toliko bolj psihično obremenjujoče. Sram, nemoč in druge oblike psihičnega trpljenja so vzroki neprijavljanja, kar je posebna značilnost nasilja nad moškimi.

Med novejšje oblike nasilja štejemo tudi nasilno ravnanje v homoseksualnih življenjskih skupnostih, čeprav ne gre za družino v tradicionalnem smislu, je pa tu otrok, zaradi katerega družina sploh obstaja. Po mnenju Filipčičeve (2002) ta oblika skupnega življenja vsebuje osnovni element družinskega življenja, to je močno čustveno navezanost, zato nasilje znotraj te skupnosti prišteva med nasilje v družini. Pri raziskovanju nasilja v istospolnih partnerskih zvezah je poseben problem nedorečeno število takšnih zvez, saj se tovrstni pari ne želijo izpostavljati, ker ne želijo, da okolica izve za njihovo spolno usmerjenost. Ugotovitve nekaterih avtorjev kažejo, da so stopnja in oblike nasilja enake kot pri heteroseksualnih parih. Lezbijke so agresivnejše od gejev ali heteroseksualnih žensk. K nizki stopnji prijavljanja prispeva svoj delež tudi pričakovani občutek nerazumevanja, odrinjenosti, diskriminacije takšnega življenjskega sloga, saj bi morala žrtev v primeru

⁷ Starostna meja, da štejemo osebe za starejše, ki je največkrat uporabljena, je 65 let. Značilnost te vrste družinskega nasilja je, da je postala predmet obravnavanja in raziskovanja po vseh odkritih sklopih nasilja. Šestdeseta leta so odkrila »sindrom pretepenega otroka« in dodajala še druge oblike, predvsem spolno zlorabo otrok. V sedemdesetih letih je bila pozornost pretežno usmerjena v pretepeno, spolno zlorabljenе ženske. Šele v osemdesetih letih so stopili v ospredje tudi zlorabljeni starejši ljudje. Sprva so bili ostareli žrtve uličnega kriminala, kasneje pa so že govorili o zlorabi starejših v domačem okolju in domu za ostarele. Kandač (2001: 13)

nasilja pomoč iskati v družbi, ki je heteroseksualno usmerjena. Zadostne podpore pa ne dobijo niti v lastnih družinah, ki jih prezirajo, če ne celo izločijo.

3. Ukrepanje policije ob nasilju v družini

Storilec oziroma povzročitelj nasilja v družini s svojim ravnanjem globoko posega v temeljne človekove pravice in svoboščine žrtev. Zato so dovoljeni ukrepi v okviru načela sorazmernosti (izhajajoč iz načela pravne države), s katerimi se posega tudi v storilčeve pravice in svoboščine. Praviloma je policija tista prva, na katero se žrtve obrnejo in pričakujejo od nje pomoč.⁸

Kadar gre za kazniva dejanja (predvsem gre tukaj za kazniva dejanja zoper življenje in telo), ki se preganjajo po uradni dolžnosti, se je policija dolžna odzvati in primerno ukrepati. Tedaj uporablja klasična policijska pooblastila, praviloma zapisana v zakonu o kazenskem postopku, s katerimi omeji pravico do svobode (19. člen ustave) oziroma pravico do svobode gibanja (1. odstavek 32. člena ustave), pravico do spoštovanja družinskega življenja (54. člen ustave) ter deloma pravico do zasebnosti – spoštovanja nedotakljivosti (35. in 36. člen ustave) in pravico do lastnine. V večini primerov policisti uporabljajo pooblastilo vstopa v tuje stanovanje (218. člen ZKP) in zbiranje obvestil (148. člen ZKP). Le v hujših primerih, ko gre za sum storitve kaznivega dejanja nasilniškega obnašanja in so podani zakonsko določeni pogoji, lahko nasilneža odstranijo in ga začasno pridržijo (157/2 ZKP) ali ga zaradi pripornih razlogov neposredno privedejo preiskovalnemu sodniku (157/1 ZKP).

Izvajanje intervencij ob kršitvah javnega reda in miru, ko gre za prekrške, ki se večinoma dogajajo v zasebnih prostorih, je bolj problematično, saj morajo biti podani določeni zakonski pogoji za poseg v ustavno zavarovane pravice storilca prekrška. Razlogi za pridržanje ali privedbo pred sodnika za prekrške upravičujejo omejitev pravic, medtem ko pomanjkanje naveznih okoliščin (npr. ponovitvena nevarnost), ki bi kazale na storitev prekrška določene osebe, prepoveduje uporabo represivnega posega, zato policistom ostajajo le klasična varnostna pooblastila, kot so zbiranje osebnih podatkov, opozarjanje

in ukazovanje ter morebitna prijava pristojnemu organu. Še posebej problematično je ukrepanje policije v primerih, ko gre le za manjše medsebojne prepire in verbalne grožnje enega izmed partnerjev v družini. Ob tem je treba omeniti tudi dejstvo, da policist zaradi prijave prekrška proti volji stanovalca ne sme vstopiti v stanovanje ali druge prostore.

Po podatkih Ministrstva za notranje zadeve iz leta 1999⁹ je bilo v desetih letih približno 12.000 kaznivih dejanj in več kot 80.000 prekrškov z elementi nasilja v družini. V večini primerov (več kot 60 %) so bile žrtve ženske. V letu 1999 je bilo prekrškov v zvezi z nasiljem v družini 2.345 (11,7 %), v letu 2000 2.750 (16,9 %) in v letu 2001 2.553 (15,4 %). Večina teh prekrškov je bila storjena v zasebnih prostorih oz. v stanovanjih (leta 1999 84,1 %; leta 2000 89,1 %; leta 2001 pa 89,9 %). Ostali prekrški so bili storjeni na javnih prostorih (cesta, trg, gostinski objekt).

V prvih enajstih mesecih leta 2002 je bilo ugotovljenih bistveno manj kršitev javnega reda in mira (58.094) ali kar 13 % padec v primerjavi z enakim obdobjem leta 2001 (67.101), a se je število kršitev, povezanih z nasiljem v družini, povečalo za 7 % (ugotovljenih je bilo 2.657 kršitev). V analiziranem obdobju so policisti zaradi nasilja v družini intervenirali skupno 1.837-krat (v istem obdobju leta 2001 1.721-krat). Od tega so v stanovanjih posredovali 1.669-krat (leta 2001 2.547-krat), na javnem kraju 108-krat, enako v letu 2001. Pet intervencij (leta 2001 šest) so izvedli v gostinskem objektu, dve (leta 2001 tri) v poslovnih prostorih ter po eno na javni prireditvi in v sredstvih javnega prevoza 51-krat (leta 2001 55-krat) pa so posredovali na drugih krajih. Pri omenjenih intervencijah so policisti ugotovili skupaj 2.657 prekrškov. V stanovanju je bilo ugotovljenih kar 2.385 (89,7 %) prekrškov, na javnih krajih 188, v gostinskih objektih 8, po 2 prekrška pa na javni prireditvi in v poslovnem prostoru, eden na sredstvih javnega prevoza in 82 na drugih krajih. Obravnavali so 2.471 oseb, v stanovanju 2.219 (89,9 %), 171 oseb na cesti ali trgu, 8 v gostinskem lokalu, 2 osebi na javni prireditvi in v poslovnem prostoru in 1 na sredstvih javnega prevoza. Na drugih krajih so obravnavali 68 oseb.

Ukrepi, ki so jih policisti pri interveniranju v družinskem nasilju uporabili, so:

- uporaba prisilnih sredstev (251): v stanovanju 235 (93,6 %), 13-krat na cesti in trgu, 1-krat v gostinskem objektu in 2-krat na drugih krajih;
- vklepanje v 141 primerih; v 108 primerih so uporabili fizično silo, 2-krat palico;
- privedba sedmih oseb, ki so bile zalotene pri kršitvi v stanovanju (po 1. odstavku 109 člena Zakona o policiji);

⁸ Filipčičeva v.s. Hilton (2000: 82) navaja, da je za to več razlogov, ki se med seboj dopolnjujejo in sicer:

- nasilje v določenem trenutku preseže žrtvin »tolerancijski prag«,
- žrtev se odloči, da razkrije nasilno naravo razmerja s partnerjem ob konkretnem nasilnem dejanju, s katerim je ogroženo njeno življenje ali življenje njenih otrok,
- žrtev meni, da bo njeno varstvo pred agresivnejšem doseženo le z avtoritativnim – represivnim posegom tretje stranke v razmerje in po splošnem mnenju je policija takšen organ (za razliko od svetovalnih služb),
- policija je tudi ena izmed redkih služb, ki je dosegljiva vedno.

⁹ Podatki so povzeti po analizi policijskih intervencij v zasebnem prostoru (Dokument policije, šifra 2111-3-521628 z dne 01.08.2002 in dne 30.12.2002).

- pridržanje zaradi zagotavljanja varnosti ali zaradi drugih zakonskih razlogov (253 kršiteljev: od tega 238 (94 %) nasilnežev v stanovanju, 10 na cesti, 1 v gostinskem objektu in 4 na drugih krajih);
- pridržanje do iztreznitve po 2. odstavku 108. člena ZP (242 oseb);
- pridržanje po 2. odstavku 109. člena ZP (11 kršiteljev).

V letu 2002 je policija obravnavala številna kazniva dejanja, povezana z družino (v oklepaju so podatki za leto 2001): 17 (23) kaznivih dejanj umora, od tega 6 (9) dokončanih in 11 (14) poskusov; 0 (1) poskus uboja na mah, 26 (67) kaznivih dejanj hude telesne poškodbe, 3 (6) kazniva dejanja posebno hude telesne poškodbe, 243 (536) kaznivih dejanj ogrožanja varnosti, 39 (86) kaznivih dejanj grdega ravnanja, 141 (218) kaznivih dejanj nasilništva.

Vendar pri vsem tem represivnem ukrepanju ne smemo pozabiti, da mora policija izvajati svoje ukrepe z upoštevanjem človekovih pravic žrtev in storilca. Po zgledu nekaterih evropskih držav tudi v Sloveniji poteka postopek uveljavljanja novega policijskega instituta prepovedi približevanja, ki naj bi bistveno pripomogel k zaščiti žrtve nasilja in dopolnjuje sedanjo kazensko pravno ureditev.

4. Nekateri tuje izkušnje pri ukrepanju v primeru nasilja v družini

4.1 Avstrija

Leta 1997 je bil v Avstriji sprejet poseben zakon¹⁰ o preprečevanju nasilja, ki ureja postopke in pooblastila različnih organov. Novost v dotedanjo ureditev je uvedel nov 38. a člen zakona o policiji, ki je leta 2000 pooblastil policijo, da odstrani nasilneža iz stanovanja oziroma okolice, kjer prebiva žrtev in mu za določen čas prepove ponoven dostop do nje. Tak ukrep lahko policija odredi, če je mogoče domnevati, da lahko pride do nevarnega napada na življenje, zdravje ali svobodo žrtve. Predhodno pa morajo biti ugotovljena določena dejstva, predvsem obstoj predhodnega nevarnega napada. Policisti lahko osebo, ki povzroča nevarnost, odstranijo iz stanovanja ter iz neposredne okolice, v kateri živi ogrožena oseba. Dolžni so jo seznaniti z območjem, na katerega se ukrep nanaša. S tem se prepreči nadaljnje nasilje in ogrožanje v družini. Policija nadzira izvajanje prepovedi približevanja žrtvi, posebne službe pa svetujejo žrtvi. Policisti morajo žrtev poučiti o možnosti začasne odredbe, ki jo izda sodišče in o primernih ustanovah za zaščito žrtev. Spoštovanje ukrepa morajo organi službe javne varnosti v prvih treh dneh veljavnosti preveriti vsaj enkrat. Prepoved približevanja preneha po preteku 10. dne od odreditve, če je v tem

¹⁰ Zvezni zakon za zaščito pod nasiljem v družini (velja od 1. 5. 1997).

roku vložen predlog za izdajo začasne odredbe, preneha veljati z vročitvijo odločitve sodišča nasprotni stranki, najkasneje pa preneha veljati po preteku 20. dne od odreditve.

Zvezni minister za notranje zadeve je pooblaščen, da ustrezne preverjene ustanove za zaščito žrtev pogodbeno pooblasti, da svetujejo in ponudijo nematerialno podporo osebam, ki so ogrožene. Neupoštevanje odredbe terja denarno kazen 5000 šilingov, če to ni moč izterjati, pa se izreče zaporna kazen do 2 tednov.

Enako kot v slovenski predlagani zakonodaji je tudi v avstrijski tak ukrep varnostno pooblastilo.

4.2 Nemčija

Leta 2001 so po vzoru avstrijske ureditve glede preprečevanja družinskega nasilja tudi v Nemčiji sprejeli poseben zakon za zaščito pred nasiljem, ki ureja postopke in pooblastila različnih organov. Enako kot v Avstriji in Sloveniji gre tudi tu za varnostno pooblastilo policije, katerega namen je odstraniti nasilneža iz okolice žrtve in mu prepovedati dostop do nje za določen čas, s čimer se onemogoči nadaljevanje nasilja in ogrožanja.

4.3 Republika Hrvaška

Tudi v sosednji državi so v letu 2003 sprejeli poseben zakon za zaščito žrtev družinskega nasilja. V zakonu z naslovom »Zakon o zaščiti od nasilja u obitelji« je opredeljen način zaščite ogroženih članov družine od določenih vrst družinskega nasilja ter vrste in namen predpisanih sankcij.

Med zaščitne ukrepe zakonodajalec šteje naslednje: obveznost psihosocialnega tretmana; prepoved približevanja žrtvi nasilja; prepoved vznemirjanja in sledenja osebi, ki je žrtev nasilja; začasna izselitev iz stanovanja, hiše ali drugega stanovanjskega prostora; varovanje osebe, ki je žrtev nasilja; obvezno zdravljenje od odvisnosti; in odvzem (zaseg) predmeta, ki je namenjen oziroma je bil uporabljen pri storitvi prekrška.

Prepoved približevanja žrtvi nasilja se lahko izreče osebi, ki je storila nasilno dejanje in obstaja nevarnost, da bo takšno dejanje ponovila. Ukrep lahko izreče sodišče s sodno odločbo, v kateri se določi kraj ali območje in oddaljenost, do katere se storilec ne sme približati žrtvi. Ukrep se izreče za dobo najmanj enega meseca in največ enega leta.

Zakon še predpisuje, da mora minister za notranje zadeve izdati izvedbene predpise o načinu in postopku izvajanja oziroma nadziranja tega ukrepa.

4.4 Združene države Amerike

V ZDA nimajo posebnega zakona o preprečevanju družinskega nasilja. Na ta pojav se je policija odzivala z represivnejšim policijskim ukrepanjem, kar naj bi zmanjšalo povratništvo storilcev nasilnih dejanj. Kot najuspešnejše so se izkazale takojšnje aretacije.

Filipčičeva (2000) opisuje eksperiment v Minneapolisu, kjer je policija z aretacijami zmanjšala obseg recidivizma družinskega nasilja za skoraj 50 % v primerjavi z ostalimi oblikami intervencije. Na podlagi rezultatov tega eksperimenta so se povečale zakonske možnosti aretacije, ki so se v praksi tudi izvajale.¹¹ Takšen represiven pristop policije pri obravnavanju nasilja v družini so kasneje prevzele tudi nekatere druge ameriške države in spodbujale ali celo z zakoni določale obvezno aretacijo v primerih, kjer je bilo mogoče utemeljeno sklepati, da se je zgodilo nasilje v družini (ibidem v.s. Sherman).

Vendar so nadaljnje raziskave ugotovljale in dokazovale kratkoročnost učinkov demonstracije moči policije. Raziskave namreč niso potrdile dolgoročnejših učinkov aretacij: zastraševalni učinek naj bi po pol leta od aretacije upadel, po tridesetih mesecih pa naj bi stopnja povratništva narasla (ibidem v.s. Buzawa), nasilje je bilo celo pogostejše in intenzivnejše kot pred policijsko intervencijo (ibidem v.s. Davis, Smith) ali pa je pogostost nasilnih dejanj ostala nespremenjena (ibidem v.s. Frish).

Zaključki navedenega eksperimenta in nadaljnjih raziskav so, da je vprašljiv specialno preventivni učinek represivnega policijskega kazensko pravnega obravnavanja storilcev nasilnih dejanj oziroma da pomeni ta učinek le neznamenit prispevek k preprečevanju nasilja v družini kot družbenega pojava.

5. Prepoved približevanja določeni osebi po zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o policiji

Delovanje strokovne javnosti in odgovornih za urejanje področja nasilja v družinskem okolju vedno glasneje odzvanja v družbenem dogajanju. Neučinkovit boj z doseganji ukrepi zoper tako zapleten pojav, kot je nasilje v družini, zahteva sistematično in posebno skrbno obravnavanje. Resnosti te problematike se zavedajo in jo poskušajo obvladovati tudi v Ministrstvu za notranje zadeve. Po zgledu nekaterih evropskih držav, ki imajo zakonsko urejeno reševanje tega problema, je tudi v slovenskem pravnem prostoru predviden nov pristop, ki naj bi poleg uvedbe novega varnostnega pooblastila prepovedi pri-

bliževanja vključeval nekatere institucije, pomembne za pomoč žrtvi v postopkih zoper povzročitelja nasilja v družini.

5.1. Aktivnosti Ministrstva za notranje zadeve pri normiranju varnostnega pooblastila prepovedi približevanja

Že v okviru priprave Srednjeročnega načrta razvoja in dela policije za obdobje od leta 2003 do 2007, ki ga je izdal minister za notranje zadeve,¹² je usmerjena posebna pozornost v dosledno zaznavanje in evidentiranje vseh oblik nasilja v družini ter sodelovanje policije z drugimi pristojnimi organi za varovanje življenj in osebne varnosti ogroženih oseb. Z analizo zakonskih pooblastil, ki omogočajo ukrepanje ob nasilju v zasebnih prostorih, je bila ugotovljena neustreznost dosedanjih pooblastil, ki ne zagotavljajo učinkovitega ukrepanja za zaščito žrtve nasilja. V tem oziru je bil v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvom za pravosodje, Okrožnim državnim tožilstvom Ljubljana, Senatom za prekrške RS in Generalno policijsko upravo pripravljen predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o policiji, ki vključuje tudi uzakonitev novega policijskega pooblastilnega instituta Prepoved približevanja določenemu kraju, osebi ali objektu.¹³

V obrazložitvi dodanega 39a in 39b člena zakona o policiji predlagatelj poudarjajo soudeležbo ostalih služb in ministrstev pri celovitem reševanju problematike.¹⁴ O uvedbi ukrepa prepovedi približevanja mora policija takoj obvestiti organ socialnega skrbstva z namenom, da se vključi v zagotavljanje pomoči žrtvam. Policija mora seznaniti žrtev z organizacijami, ki so ji na voljo za kakršnokoli pomoč oziroma ji na njeno željo omogoči tudi stik s takšno organizacijo. Glavni argument, ki ga zagovorniki novega ukrepa ponujajo, je ideja, povzeta po pozitivnih izkušnjah v Avstriji in Nemčiji. Gre za spremembo dosedanje prakse na področju zaščite žrtev nasilja. Namesto da se v varne hiše preseli žrtev, ki že tako utрпи posledice psihičnega in fizičnega maltretiranja in se ji naloži še dodatne težave (privajanje na nov dom, novo okolje, skrb za varnost otrok, zamenjava šole, itd.), se zaradi kopičenja nasilja proti družinskim članom začasno iz družine odstrani nasilnež. S tem ukrepom se prepreči posamična nasilna dejanja, kar ima poseben specialnopreventivni pomen, predvsem pa žrtev pridobi čas in priložnost, da v miru in brez nasilja začne urejati razmere in morda najde rešitev problema ob pomoči strokovnih delavcev organov socialnega skrbstva in organizacij, ki bodo

¹² Dokument MNZ šifra 14-02-009/7-2001/61 z dne 12.09.2002 (glej intranet <http://www.mnz.si/1511.php>)

¹³ V tem projektu je sodeloval tudi soavtor navedenega prispevka.

¹⁴ Predlagani člen v šestem odstavku celo predpisuje sodelovanje odgovornih institucij, ko določa, da postopek za izvedbo ukrepa predpiše minister za notranje zadeve v soglasju z ministrom za pravosodje in ministrom za delo, družino in socialne zadeve.

¹¹ K temu je pripomoglo tudi dejstvo, da je bilo vloženo kar nekaj tožb proti policiji, ki ni aretirala nasilneža in s tem zaščitila žrtev. Primerjaj Hartzler v. City of San Jose (1975), Scott v. Hart (1976), Rizzo v. Goode (1976), Bruno v. Codd (1977) itd. (Ibidem)

pooblaščen za pomoč žrtvam. Ti naj bi s svojimi nerepresivnimi ukrepi in svojevrstnimi pristopi poskušali spremeniti življenje žrtev in storilca ter odpraviti vzroke nasilja in vzpostaviti normalno življenje.

Namen predlaganega varnostnega pooblastila je preprečitev nadaljnega ogrožanja določenih oseb oziroma zagotovitev njihove varnosti, ki pa mora biti sorazmeren s posegom v pravice nasilneža. Zlorabo tega ukrepa, navkljub globokim posegom v pravice in svoboščine kršitelja, preprečujejo načeloma strogi zakonski pogoji in nujnost v demokratični družbi.¹⁵

Predlagana rešitev predvideva mehanizem varovanja pravic nasilneža v preizkusu utemeljenosti odredbe pristojnega pravosodnega organa.

5.2 Pozitivnopravne določbe varnostnega pooblastila prepovedi približevanja

Policist bo ukrep prepovedi približevanja izrekel le ob dovolj izraženem sumu, ki se kaže v dveh hkratnih pogojih:

- ob sumu, da je oseba storila prekršek z elementi nasilja (ugotovljen mora biti že storjen nasilni dogodek v preteklosti) in
- če so razlogi za sum, da bo oseba ogrozila življenje, osebno varnost ali svobodo otroka ali druge osebe, s katero živi v zakonski ali zunajzakonski skupnosti (obstajati mora prognoza storilčevega ravnanja v prihodnosti).

Da policisti ne bi preširoko uporabljali diskrecijsko pravico pri odrejanju prepovedi približevanja, navaja predlagana določba dejstva (navezne okoliščine), na podlagi katerih bodo ugotavljali ogroženost. Te se kažejo predvsem v naslednjem:

- dotedanem grdem ravnanju kršitelja,
- okoliščinah, ki jih policisti neposredno zaznajo ob prihodu na kraj dogodka,
- zbranih obvestilih od žrtev in prič,
- podatkih centra za socialno delo.

Ob hkratnem obstoju obeh pogojev sme policist odrediti prepoved približevanja določeni osebi (t.j. žrtvi), kraju ali območju, kjer žrtev stanuje, dela, se izobražuje, je v varstvu ali se giblje. Razdaljo prepovedi določi policist v razponu od 50 do 200 metrov. Ukrep vključuje tudi prepoved nadlegovanja po komunikacijskih sredstvih.

¹⁵ Vzroke posega ali omejitve pravic našteva Evropska konvencija o človekovih pravicah v 8. členu:

- preprečitev nereda in zločina,
- zavarovanje zdravja in morale,
- zavarovanje pravic in svoboščin drugih ljudi.

Prepoved približevanja odredi policist z vročitvijo pisne odredbe, ki mora biti obrazložena.¹⁶ Odredba mora vsebovati:

- podatke o osebi, zoper katero je ukrep odrejen (osebno ime, EMŠO oziroma rojstni podatki, državljanstvo, stalno oziroma začasno prebivališče če gre za tujca),
- odrejeni ukrep (zajema tudi določitev razdalje od žrtve, kraja ali območja, v katerem se oseba ne sme gibati),

Oseba, ki ji je izrečen ta ukrep, mora takoj zapustiti kraj ali območje prepovedi. Če odredbe o prepovedi približevanja ali prepovedi nadlegovanja po komunikacijskih sredstvih ne upošteva, se kaznuje z najmanj 100.000 sit.

Ukrep se lahko izreče za 72 ur (3 dni), odredba pa je pod takojšnjo sodno kontrolo sodišča, pristojnega za odločanje po pravilih nepravdnega postopka v družinskih zadevah (okrajno sodišče). To mora ukrep prepovedi približevanja v roku 72 ur potrditi, spremeniti ali razveljaviti. V primeru potrditve lahko sodišče ukrep podaljša oziroma ga izreče za čas do 10 dni. To sme sodišče storiti v primeru, če obstajajo utemeljeni razlogi za sum, da bo oseba nadaljevala z ogrožanjem. Predlog za podaljšanje lahko sodišču poda žrtev, center za socialno delo ali policija. Predlog se poda sodišču, pristojnemu za odločanje po pravilih nepravdnega postopka v družinskih zadevah. Sodišče lahko podaljša ukrep prepovedi približevanja do največ 60 dni. (39. b člen zakona o policiji).

Nadzor nad spoštovanjem ukrepa prepovedi približevanja izvaja policija. Če policist zaloti osebo na prepovedanem območju, jo takoj odstrani. Če oseba, ki ji je izrečen ukrep prepovedi približevanja, s kršitvijo prepovedi ne preneha, jo policist privede v takojšen postopek k sodniku za prekrške.

Ukrep prepovedi približevanja določeni osebi se bo pričel uporabljati šele 12 mesecev po pričetku veljavnosti zakonske novele. V tem času je minister za notranje zadeve v soglasju z ministrom za pravosodje in ministrom za delo, družino in socialne zadeve izdal Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi, ki bo začel veljati 26. septembra 2004. Pravilnik določa postopek in način izvedbe ukrepa prepovedi približevanja.

¹⁶ Odredba mora vsebovati:

- podatke o osebi, zoper katero je ukrep odrejen (osebno ime, EMŠO oziroma rojstni podatki, državljanstvo, stalno oziroma začasno prebivališče če gre za tujca),
- odrejeni ukrep (zajema tudi določitev razdalje od žrtve, kraja ali območja, v katerem se oseba ne sme gibati),
- opis ogrožanja (način, obseg, trajanje),
- utemeljitev razlogov za odrejeni ukrep (prejšnja ukrepanja policije, trajajoče ali prejšnje grdo ravnanje),
- pravni pouk.

5.3 Kritični pogled pozitivnopravne ureditve ukrepa prepovedi približevanja

V času nastajanja zakonskega besedila je bilo podanih veliko kritičnih in dobronamernih pripomb na predlagano zakonsko besedilo. Poskušali bomo nanizati najpomembnejše ugovore. Mnoge od navedenih pripomb so bile v predparlamentarnem in v parlamentarnem postopku nastajanja zakona tudi upoštewane.

Najglasnejše so bile pripombe, češ da je takšen policijski ukrep nesistemski, in da bi moral biti celovito urejen v posebnem zakonu. Takšna pripomba je seveda na mestu, vendar se postavlja vprašanje, v kolikšnem času je mogoče pričakovati celovite sistemske rešitve navedene problematike. Glede na zakonske naloge policije, strateške usmeritve za učinkovito preganjanje nasilja, predvsem pa glede na številne primere družinskega nasilja v zadnjih letih, ki so se končali tragično, je bilo vsekakor potrebno in nujno ustrezno reagirati.

Naslednji prigovori se nanašajo na dejstvo, da takšen ukrep, ki močno posega v človekove pravice domnevnega nasilneža, ne bi smel odrediti policist, temveč le sodišče. Postavlja se vprašanje, ali oziroma v kolikšni meri lahko o omejevanju, ki ga predstavlja ukrep prepovedi približevanja, odloča policija.¹⁷ Tukaj so mnenja deljena in tudi rešitve po posameznih državah različne. Dejstvo je, da je policija operativni organ, ki posreduje v primerih družinskega nasilja. Žrtve upravičeno pričakujejo policistovo pomoč, ki pa je bila ob dosedanjih pooblastilih marsikdaj neučinkovita. Izkušnje iz tujine (Avstrija, Nemčija in Nizozemska) pa dokazujejo učinkovitost takšnega takojšnjega ukrepa. Z zakonskimi določili je policistov ukrep tudi takoj podvržen sodni kontroli.¹⁸

Naslednje vprašanje, ki se postavlja, je, ali ne gre za dualnost ukrepov, saj podoben ukrep uzakonja tudi Zakon o kazenskem postopku kot alternativni nadomestni ukrep namesto izreka pripora (195a. člen ZKP). Ugotovimo lahko, da vsekakor ne gre za istovrstni ukrep, niti z ukrepom prepovedi približevanja po ZKP ni mogoče nadomestiti predlaganega policijskega varnostnega pooblastila. Ukrep prepovedi približevanja po ZKP je mogoče izreči šele v kazenskem postopku, ob strožjih pogojih in višjem dokaznem standardu. Izreče ga sodišče. Žrtvi

¹⁷ Primerljiv ukrep, ki prav tako omejuje svobodo gibanja in hkrati osebno svobodo ter zanj velja pravica do sodnega varstva, je pripor, za katerega uredi okvire že sam ustavodajalec uredi in določi najdaljši možni čas trajanja (24 ur), za katerega velja omejitev obeh pravic brez sodne odločbe.

¹⁸ Primerjaje s policijskimi odvzemi prostosti – pridržanji, je v tem oziru sodno preverjanje upravičenosti policistovega izreka ukrepa prepovedi približevanja rigorozneje urejeno, saj zakonodajalec zahteva obligatorno sodno preverjanje, ne glede na dejstvo, ali se oseba, zoper katero je ukrep izrečen, pritoži ali ne.

pa je treba učinkovito pomagati že pred tem. Ravno temu je namenjeno navedeno policijsko varnostno pooblastilo.

Nadaljnje vprašanje se nanaša na čas izreka ukrepa. Gre za vprašanje, ali lahko 72-urno omejitev vsaj dveh temeljnih pravic oziroma svoboščin šteje kot odločitev »brez nepotrebne odlašanja« in ali sploh lahko izvršilna veja oblasti poseže v pravice za tolikšen čas? Filipčičeva in Šugmanova (2003) primerjata navedeni ukrep z odvzedom prostosti, katerega zgornja meja za policijsko odrejanje ukrepa ne bi smela preseči 48 ur. S takšno ugotovitvijo se ni mogoče v celoti strinjati. Z izrečenim ukrepom se vsekakor poseže v osebno svobodo domnevnega nasilneža, vendar posega ni mogoče v celoti enačiti z odvzedom prostosti. Oseba, ki ji bo policist izrekel ukrep prepovedi približevanja, se lahko namreč prosto giblje, razen v določeni bližini osebe, kraja ali območja, ki je določen z odredbo. Nujno potreben čas treh dni (72 ur) je čas, da si žrtev uredi nujne stvari.¹⁹ Sicer pa se bo lahko ukrep odpravil že pred potekom tega časa. To se bo zgodilo predvsem v primerih, ko bo sodišče ugotovilo, da zakonsko določenih razlogov ni več in bo ukrep odpravilo.

Na takojšnjo sodno kontrolo pa se veže tudi naslednja pripomba. Gre za vprašanje, katero sodišče, splošno – kazensko ali specializirano – nepravdno (družinsko), naj odloča o zakonitosti policistovega izrečenega ukrepa. Filipčičeva in Šugmanova (2003) ugotavljata, da glede na zahtevano stopnjo dokaznega standarda (suma storitve prekrška), ki dopušča omejitev svobode gibanja in stikov z družinskimi člani, ukrep prepovedi približevanja ustreza kazenskopravnemu značaju. Zato mora imeti nadzor nad trajanjem policijskega ukrepa in omejevanjem pravic sodišče. Kot poudarjata, se bistvo odločanja o omejitvi svobode gibanja zaradi suma storitve in ponovitve prekrška veže na ugotavljanje zakonskih znakov prekrška in kaznivega dejanja in na podlagi tega izdelani prognozi obnašanja v prihodnosti. Po njunem mnenju je najpomembnejše, da obstaja sodni preizkus policijske odredbe, za kar pa narava nepravdnega postopka ni primerna. Zagovarjata, da bi moral sodni preizkus odredbe opraviti preiskovalni sodnik.²⁰ Z avtoricama se lahko

¹⁹ Strinjati pa se je mogoče s pripombami Šugmanove in Filipčičeve (2003), ki navajata, da se sme ukrep prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi po 195a členu ZKP v skrajšanem postopku odrediti samo v časovnih okvirih trajanja pripora (2 tedna pred vložitvijo obtožnega predloga). Policijski ukrep prepovedi približevanja pa se sme odrediti ob nižjem standardu, odredi ga policija za 72 ur, v primeru potrditve ga sodišče lahko izreče za čas do 10 dni (po 39b členu do 60 dni). To pa je bistveno daljši čas, kot velja za odrejanje ukrepa po 195a členu ZKP (opomba avtorjev).

²⁰ Avtorici sta v svojem prispevku nasprotovali predlagateljevi odločitvi, ki je bila zapisana v predlaganem besedilu zakona, pripravljene za prvo branje, da pristojnost sodne kontrole podeli sodišču, ki odloča po pravilih nepravdnega postopka v družinskih zadevah. Kot poudarjata, se bistvo odločanja o omejitvi svobode gibanja zaradi suma storitve in ponovitve prekrška veže na ugotavljanje zakonskih znakov

strinjamo. Ob tako normiranem varnostnem policijskem pooblastilu je glede na naravo ukrepa kazensko sodišče vsekakor primernejše. Avstrijska ureditev za takšne primere predvideva odločanje posebnih specializiranih družinskih sodišč, ki lahko strokovneje in celoviteje presodijo obravnavani primer. V Sloveniji žal takšnih specializiranih sodišč (še) nimamo, poleg tega pa, kot smo že zapisali, ima Avstrija celovit sistemski zakon za preprečevanje družinskega nasilja.

Ker obravnavani ukrep omejuje nekatere temeljnje ustavne pravice (po 1. odstavku 32. člena in 3. odstavku 53. člena Ustave), bo v praksi vsekakor prihajalo tudi do pritožb zaradi domnevno nedopustnih ali neupravičenih policijskih posegov. Evropska konvencija o človekovih pravicah in Ustava RS v 1. odstavku 23. člena vsakomur zagotavljata pravico do sodnega varstva, da o njegovih pravicah, svoboščinah in obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča sodišče.²¹ S takojšnjo obligatorno sodno presojo policistove odredbe je po našem mnenju zadoščeno določilom Ustave RS in omenjene Konvencije.

5.4 Prepoved približevanja kot ukrep za pomoč žrtvi

O učinkovitosti policijskega ukrepanja lahko govorimo šele, ko je zadoščeno vsem udeležencem, v našem primeru, družinskega nasilja. Zoper nasilneža je uveden postopek pred sodnikom za prekrške ali pa ga po uradni dolžnosti ali na predlog oškodovanca preganja državni tožilec, kar pa ponavadi ne zadostuje žrtvi, ki se ji namenja premalo pozornosti tako z vidika zaščite kot preprečevanja nasilja, ki ga utрпи.

prekrška in kaznivega dejanja in na podlagi tega izdelani prognozi obnašanja v prihodnosti. Po mnenju Filipičeve in Šugmanove je najpomembnejše, da obstaja sodni preizkus policijske odredbe, vendar nara-va nepravdnega postopka ni primerna za obravnavanje takšnih zadev. Nato predlagata, da bi sodni preizkus odredbe opravil preiskovalni sodnik. Vendar veljavni ZKP preiskovalnemu sodniku ne daje pristojnosti v zvezi z izdajanjem odredb ob obstoju razlogov za sum, saj v postopek vstopa šele z začetkom preiskave, ki pa zahteva višji dokazni standard, to je utemeljen sum. Ugotavljata tudi, da trenutno noben od sedanjih postopkov, tako nepravdni kot kazenski, brez dopolnitev ni primeren za sodni preizkus primernosti policijskega ukrepa. Odločno zagovarjata svoje stališče, da se takšen preizkus uredi v ZKP in da ga izvaja preiskovalni sodnik, podkrepita pa ga še z dejstvom, da ima preiskovalni sodnik utečeno dežurno službo, kar bi olajšalo problem trajanja ukrepa prepovedi približevanja. S tem pa bi bilo zadoščeno tudi ustavnosodni presoji.

²¹ Nujen institut, ki je potreben zaradi varovanja človekovih pravic in svoboščin, je možnost pritožbe v postopkih, ki tečejo zoper posameznika, ko se mu omeji del njegovih pravic. Čeprav predlagani 39a člen v 2. odstavku določa pravni pouk kot obvezen del pisne odredbe, pa ne govori o njegovem bistvu, to je seznanitvi s pravico do pritožbe (rok za vložitev pritožbe in organ, pri katerem se vložijo). To pomanjkljivost bo glede na to, da gre za hude posege v ustavnovarovane pravice, vsekakor treba odpraviti.

Z novim ukrepom, kot smo že dejali, žrtvi omogočimo kratkotrajen – tri-, deset- ali šestdesetdnevni oddih od nasilja, še več, vrata se odpro tudi morebitnemu dolgoročnejšemu reševanju oziroma spreminjanju nastalih družinskih razmer. Vendar lahko hitro zanemarimo bistvo tega problema.²² Nasilje je samo zunanji znak dalj časa trajajočega nasilnega odnosa med partnerjema. Represivno reagiranje na nasilje praviloma ne reši tega problema, zato so potrebni še drugačni mehanizmi, ki bi vsaj pozitivno vplivali, če ne izkoreninili nasilen odnos.

Konkretno pomoč v trenutni stiski lahko žrtve poiščejo v zatočiščih, materinskih domovih in drugih organizacijah, ki delujejo v okviru Socialne zbornice Slovenije.²³ Dodatno pomoč ponujajo še centri za pomoč žrtvam vseh vrst kaznivih dejanj, ki žrtve usmerjajo na ustrezne organizacije za pomoč, podporo in zagovorništvo.

Država skrbi za šibke in preganjane tudi s svojimi programi in usmeritvami ter akcijami, ki jih prek različnih subjektov izvaja.²⁴ Eden izmed programov v okvirnem Nacionalnem programu socialnega varstva do leta 2005 je program vzpostavljanja mreže materinskih domov in zavetišč za ženske in mreže centrov za psihosocialno pomoč žrtvam nasilja.

Posebno zadolžitev ima Strokovni svet za nasilje nad ženskami kot strokovno posvetovalni organ Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Svet pripravlja strokovne podlage in smernice za ustrezno zakonodajo s področja nasilja nad ženskami in spremlja njeno izvajanje.

Nujno je tudi vključevanje nevladnih organizacij, ki se povezujejo z organi odkrivanja in pregona. V boj zoper nasilje v družini naj bodo vključeni tudi vsi tisti, ki prihajajo v stik tako z otroki – žrtvami, kot starši – žrtvami in storilci. Zdravniki, pediatri, pedagoški delavci, socialni delavci, policisti lahko pri

²² »Nasilna« odstranitev kršitelja, ki je le začasna, ne zadostuje, da žrtev lahko v miru zaživi novo življenje. Po Maslovu je varnost ena izmed temeljnih vrednot, ki človeku omogočajo preživetje. Poleg osnovnih bioloških in fizioloških potreb je potrebno žrtvi zagotoviti take pogoje, da se bo počutila varno in svobodno.

²³ Varne hiše, zavetišča in krizni centri so namenjeni ženskam in otrokom, žrtvam vseh oblik nasilja, ki potrebujejo takojšen umik v varno okolje. Bivanje v zatočiščih traja od 3 mesecev do maksimalno 1 leta, krizni centri pa nudijo varno streho le dva dni. V materinske domove se zatekajo nosečnice, porodnice z dojenčki in matere z mlajšimi otroki, ki so socialno ali ekonomsko ogrožene. Tu lahko bivajo od enega leta do največ 2 let.

²⁴ Znane so mnoge aktivnosti in akcije z obeležjem nasilja, zaščite žensk in otrok, žrtev nasilja, ki pomagajo pri osveščanju javnosti o problemu nasilja. Ob mednarodnih dnevih proti nasilju nad ženskami potekajo akcije, razprave, simpoziji, razobešeni so razni plakati, ... Ena izmed odmevnih akcij je potekala leta 1999 z naslovom »Kaj ti je deklica?«

svojem delu zaznajo mnoga znamenja nasilja.²⁵ Zato so potrebni razgovori, posveti, izobraževanja ter izmenjav znanj in izkušenj med različnimi strokovnjaki.²⁶

Tožilcem, sodnikom in policistom pa bo vsekakor dobrodošlo dodatno izpopolnjevanje in izobraževanje na teh področjih, kar sčasoma lahko pripelje do izoblikovanja specializiranih oddelkov, ki se lahko bolj poglobljeno in uspešneje soočajo s tem zapletenim pojavom.

Policisti, ki se prvi odzovejo na klic na pomoč, morajo za uspešno opravljanje svojega dela obvladovati posebne veščine, imeti določene osebnostne lastnosti in znanje ter morajo biti strokovno usposobljeni. Pomembna je predvsem tista plat človekove osebnosti, ki odkriva vrednote, značilne za kakovostno življenje in ki pripeljejo do sočloveka ter človeka plemenitijo.

6 Namesto zaključka

Filipčičeva (2002) ugotavlja, da z inkriminiranjem nasilja v družini država posega v zasebnost družine in jo omejuje. Zaključuje, da se kazensko pravo sicer mora odzivati na nasilje v družini, vendar kot del celovitega obravnavanja družine in da mora biti represivno obravnavanje nasilja v družini omejeno na tista dejanja, ki resno ogrožajo življenje in zdravje družinskih članov ter njihovo osebnostno integriteto.

Prav gotovo se je mogoče strinjati s trditvijo, da samo represivno ukrepanje policije ne bo razrešilo problema nasilja v družini. Lahko ga ublaži, lahko ga odloži, vendar ga ne bo izkoreninilo. Nasilje v družini je družbeni in socialni problem, ki ima globlje družbene vzroke in razvejane korenine. Zato je potrebno analizirati navedene vzroke in jih pričeti odpravljati ali vsaj poskusiti omiliti. Sociologi ugotavljajo, da je družina kot osnovna družbena celica v krizi. Zato bi bilo treba iskati rešitve v odpravi navedenih vzrokov. Ali, če ugotavljamo, da

²⁵ Posledice nasilja v družini se najbolj kažejo (kot zrcalna slika dogajanja doma, za štirimi stenami) v šolah in vrtcih, kjer otroci preživijo večino dneva, zato lahko te ustanove s svojimi zaposlenimi veliko pripomorejo k uspešnemu odkrivanju in morda preprečevanju nasilja v družini. Učitelj ali strokovni delavec, lahko pa tudi sošolci-sovrstniki, ustvarjajo drugo okolje in vzdušje, kjer se otrok počuti varno in kjer lahko tudi zaupa.

²⁶ Vsega spoštovanja vredno je delo timov pri centrih za socialno delo, v katerih se združujejo socialni delavec, direktor centra za socialno delo, kriminalist z oddelka za mladoletniško prestopništvo, zdravnik pediatra, predstavnik šolstva in vzgojnovarstvene ustanove. Ti zbirajo podatke s svojega področja in seznanjajo skupino s pridobljenimi informacijami za konkreten problem. Namen delovanja tima je uspešno odkrivanje in reševanje problemov družinskega nasilja in tesno sodelovanje že v fazi predkazenskega postopka. Tako pri svojem delu spodbujajo tudi tiste službe, ki bi morale odkrivati kazniva dejanja nasilja v družini, ter sodelujejo z državnim tožilstvom. Kreča, M. (2000: 233)

je alkoholizem slovenski nacionalni problem, ki se odraža tudi v povečanem družinskem nasilju, je treba povečati aktivnosti na tem področju.

In prav za to gre pri uzakonitvi pooblastila prepovedi približevanja. Ali si lahko zatiskamo oči in ne vidimo problemov tam, kjer so? Ali ni država dolžna z ustreznimi ukrepi zaščititi nemočno žrtev?

V času nastajanja novele zakona in tudi po sprejemu zakona je bilo predvsem iz policijskih vrst slišati, da si tega ukrepa policija ne želi. To je po eni strani razumljivo, po drugi pa zaskrbljujoče. Razumljivo, ker bo policija zaradi tega dodatnega pooblastila bolj pod udarom in pritiski javnosti zaradi pričakovanja učinkovitejšega ukrepanja v primerih družinskega nasilja. In zaskrbljujoče zato, ker bi si policija morala prizadevati za učinkovitejše varovanje življenja in osebne varnosti ljudi, predvsem šibkejših.

Prav gotovo nedavno sprejeti pravilnik celoviteje ureja postopek pri izrekanju ukrepa prepovedi približevanja in dopolnjuje zakonski tekst. Breme ukrepanja, predvsem v tistem delu, ki se nanaša na pomoč žrtvi bo moralo biti ustrezno porazdeljeno. Pomembno bo tudi ustrezno usposabljanje policistov. Vendar pri tem ne mislimo le na ustrezno pripravo policistov zaradi zadovoljitve zakonskim formalnim pogojem. Dolgoročnejša naloga bi morala slediti cilju ustrezne strokovne usposobljenosti primernega ukrepanja v primeru družinskega nasilja. To pa ne velja le za policiste, temveč tudi za vse druge, ki se ukvarjajo s temi problemi.

Poleg navedenega pooblastilnega instituta obstajajo tudi ostali ukrepi policije. Nekatere je policija že predvidela v letnem načrtu dela policije, kot so: sprotno usposabljanje in izpopolnjevanje policistov s področja problematike družinskega nasilja, prizadevanje za podeljevanje večje vloge policista v preventivnem delovanju – vodje policijskega okoliša pri razreševanju primerov družinskega nasilja ipd. Izkušnje iz tujine kažejo tudi potrebo po specializaciji in ustanavljanju posebnih skupin, ki naj se ukvarjajo s problematiko družinskega nasilja.

Zaključimo lahko, da predpisana normativna ureditev novega policijskega varnostnega pooblastila prepovedi približevanja vsekakor ni idealna. Kritiki takšne ureditve imajo prav, ko trdijo, da bi bila primernejša celovitejša ureditev v enotnem zakonu, ki bi opredeljeval dolžnosti in postopke vseh organov. To se bo pokazalo predvsem tedaj, če bo policija ostala edina za izvrševanje tega ukrepa.

Pa vendarle. Če bo uveden ukrep rešil vsaj eno življenje in preprečil vsaj nekaj nepotrebnih poškodb in modric ter nekaj psihično ogroženih in žalostnih otroštev, smo naredili vsaj nekaj.

Literatura

1. Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili (2002). Ljubljana, društvo Amnesty international Slovenija: Mirovni inštitut.
2. Filipčič, K. (2002). *Nasilje v družini*. Ljubljana, Bonex.
3. Filipčič, K., Šugman, K. (2003). Ukrep prepovedi približevanja – Zakon o policiji – 39. a in 39. b člen. *Pravna praksa*, št. 17/2003, Priloga, stran 1–6.
4. Kanduč, Z. (2001). Družina in nasilje: nasilje družine in nasilje v družini. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, št. 1, stran 11–20.
5. Kreča, M. (2000). Nasilje za štirimi stenami. *Pravosodni bilten*, letnik 21, št. 2, stran 223–234.
6. Šturm, L. (2002). *Komentar Ustave RS*. Ljubljana, Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije.

Pravni viri

7. Usmeritve in obvezna navodila za pripravo srednjeročnega načrta dela policije za obdobje od leta 2003 do 2007, Dokument MNZ šifra 14-02-009/7-2001/61 z dne 12. 09. 2002.
8. Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS 33/91 in nadaljnje spremembe.
9. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Uradni list SRS 15/76, 1/89, 14/89 in RS 64/01.
10. Kazenski zakonik RS. Uradni list RS 63/94, 70/94, 23/99.
11. Zakon o policiji. Uradni list 49/98.
12. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o policiji. Ur. list 79/03.
13. Zakon o kazenskem postopku. Uradni list 63/94, 70/94, 72/98.
14. Zakon o prekrških. Uradni list SRS 25/83 s spremembami.
15. Zakon o prekrških zoper javni red in mir. Uradni list SRS 12/74.
16. Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zpol (Zpol-B). Poročevalec Državnega zbora, št. 25, 10. april 2003.
17. Analiza policijskih intervencij v zasebnem prostoru (nasilje v družini). Dokument policije, šifra 2111-3-521628 z dne 1. 8. 2002 in 30.12. 2002.
18. Družinsko nasilje – uresničevanje sklepov sestanka z dne 8. 1. 2003, Ministrstvo za notranje zadeve, 24. 3. 2003.
19. Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi. Uradni list RS 95/2004.

Protective orders as a police security power aimed at the prevention of family violence

Miroslav Žaberl, LLB, Ministry of the Interior, Štefanova 2, 1000 Ljubljana, Slovenia
Špela Šuštar, Graduate of Security Studies, 1000 Ljubljana, Slovenia

Protective orders, prohibiting approach to a certain place or person is a new police security power, which was enacted by amendment to the Police Act. This power, aimed at a more effective response by the police and other agencies to the prevention of family violence, also signifies deeper intrusion into certain freedoms and rights of the alleged violent perpetrator. There are different opinions among professional and lay publics about the necessity and reasonableness of enacting such powers. By analysing different forms of family violence and providing a partial statistical overview of police measures undertaken to prevent family violence, the paper presents the extent and type of problem. The paper also provides an analysis of the legislative process in the creation of this new power, a critical analysis of the legal text and a comparative overview, presenting some of the normative and actual problems, as well as suggesting some solutions to these problems.

Key words: family life, family violence, police measures, foreign experiences, protective orders

UDC 316.647.3: 347.61 + 343.263.7